

În marginea „chestiunii homerice” – prima întrebare

Anton ADĂMUȚ*

„Unde se află, deci, acest iubit bărbat? De ce rămâne el atât de multă vreme incognito?”
(Fr. Nietzsche, *Noi, filologii*)

Keywords: *Homer; Illiad; Odissey; poet; rhapsode; Socrates; Plato*

Cele trei întrebări implicate de și în „chestiunea homerică” sunt: 1. cine a fost Homer?, și dacă a existat; 2. au poemele homerice un autor sau mai mulți?; 3. de către cine, când, unde și în ce fel de circumstanțe au fost compuse poemele homerice? Mă interesează în textul de față mai ales prima întrebare în marginea căreia (marginea din stânga, să spun, după dispoziția celor trei întrebări) desfășor câteva considerații. Problema e veche și cunoscută, nu insist excesiv asupra ei decât în măsura în care poate contribui la soluționarea întrebării celei dintâi.

Una dintre cele mai recente contribuții în domeniu este aceea a lui Jean Georges Varsos (Varsos 2002), o teză de doctorat în fapt. Teza a fost susținută la Facultatea de Litere din Geneva sub coordonarea profesorului Wlad Godzich. Autorul are în vedere o lectură comparativă plecând de la F.A. Wolf (*Prolegomena ad Homerum, sive de operum homericorum prisca et genuina*) și W. Benjamin¹ (cu *La tâche du traducteur*, 1923). Lectura comparativă este una desfășurată între paradigma filologică și tendințele ei istoriciste (Wolf) și paradigma centrată pe traductologie (W. Benjamin). Cu alte cuvinte, relația dintre literatură și istorie plecând de la reproducerea și traducerea textului. Chestiunea homerică e tratată ca un caz exemplar și ancheta este tranșată în cheia unei lecturi comparative între Wolf și Benjamin. Lectura lui Wolf explorează paradigma filologică și istoricistă², cea a lui Benjamin reia presuposițiile unei critici al cărui centru este chiar problema traducerii. Discută concepte sau cupluri de concepte din

---

* Universitatea „Alexandru Ioan cuza” din Iași, România (antonadamut@yahoo.com).

¹ Vezi Weler 2014, lucrare unde autorul vrea să formuleze un concept a ceea ce el numește „traduction littéraire” plecând de la comentariul lui W. Benjamin din *La tâche du traducteur*, pe de o parte, și conceptul de „intraduisible” pe de altă parte, cu trimitere directă la Derrida – conceptul de traducere ca gândire a diferenței). O chestiune asemănătoare aflu la Schramm Júnior 2014, unde problema homerică este pusă în termenii teoriei traducerii plecând de la ceea ce au făcut Matthew Arnold (1861) și J.L. Borges (1969). Problema e discutată ca *translation-related* și *translation it self* pe un caz particular din *Odiseea*, anume capturarea lui Proteu de către Menelau relatată în cântul patru al poemului. Remarc și faptul că textul lui Schramm trimite insistent la Varsos, nu și fără de folos.

² Wolf se cantonează într-o atitudine de obiectivitate istorică și științifică: *Tota quaestio nostra historica et critica est, non de optabili re sed de re facta*; vezi Suzanne Saïd (Saïd 1997: 14).

perspectiva formei și substanței, scriiturii și textualității, lecturii și cititurii, limbajului omenesc și temporalității istorice.

„Chestiunea homerică” este veche, în primul secol după Christos istoricul Iosefus Flavius susținea că Homer era analfabet și incult (ceea ce presupune deja acceptarea unui Homer istoric) (Smith 2014 : 3)³.

În *Noi, filologii*, Nietzsche spune că „noi credem într-un singur mare poet al *Iliadei* și al *Odiseei* - dar nu în Homer ca fiind acest poet” (Nietzsche 1994: 38), „căci cine a fost, de fapt, Homer, înainte de fapta spirituală curajoasă a lui Wolf? Un bun bătrân, cunoscut în cel mai bun caz sub eticheta de «geniu natural», în orice caz copilul unei epoci barbare” (Nietzsche 1994: 40), și admirația lui Nietzsche pentru F.A. Wolf este deplină. Nietzsche este aici mai aproape de Goethe decât de Voltaire, și nu e greu de înțeles de ce „anticii, după Goethe, «îi aruncă în disperare pe discipolii lor zeloși». Voltaire spunea: «Dacă admiratorii lui Homer ar fi sinceri, ar recunoaște plictiseala pe care favoritul lor le-o provoacă atât de des»” (Nietzsche 1994: 71). În fine, „Homer ca poet al *Iliadei* și *Odiseei* nu este o tradiție istorică ci o judecată estetică” (Nietzsche 1994: 36).

Surprinzător, sau poate nu!, Nicolae Iorga îmi vine în ajutor acum și aici, și asta ca un interludiu autohton. Iată povestea.

La invitația lui Dumitru Caracostea, pe care Iorga nu l-a apreciat (și nu este singurul dintre istorici, fie ei de un fel sau altul!; amintesc aici și pe foștii săi studenți Constantin C. Giurescu și Petre P. Panaitescu), la 1 februarie 1935 Iorga ține o conferință despre Homer. Spicuiesc ceea ce mă interesează: „Homer este acesta, dar se pune întrebarea: *care* Homer?” (Iorga 1935: 7) (și iată problema homerică deja formulată! – n.m.); „s-a încercat și o etimologie, de unde vine numele lui Homer, și, când se făceau etimologii ca *lucus*, «dumbravă întunecată», care ar veni de la *a non lucendo*, «nu lucește», sau *cadaver* - *caro dato vermibus* = «carne dată viermilor», pe vremea aceea s-a făcut din Homer «acel care nu vede», *ho me ora*” (Iorga 1935: 8); „la ce părere s-a ajuns astăzi? S-a ajuns la părerea că, fără îndoială, opera este individuală, personală, dar întrebarea este: personală în întregime, sau avem a face cu mai mulți Homeri?” (Iorga 1935: 11); „Homer are un *epitet*: cutare este *glaukopis*, cu ochii de culoarea glaucă” (Iorga 1935: 19)⁴. Iar un fost bursier al „Accademia di Romania a Roma” (înființată la propunerea lui Iorga) susține că Homer nu a existat ca personaj istoric, e un simplu simbol, „numele lui e un substantiv comun cu înțelesul «Orbul», iar *Iliada* opera colectivă a unor cântăreți lipsiți de vedere” (Pippidi 1967: XIV).

Câteva precizări. Știm oarecum din biografiile homerice cine sunt părinții lui Homer. Tatăl, adoptiv de cele mai multe ori, este Meles, zeul unui fluviu sau fluviul însuși personificat sau un alt bărbat pe nume Maion, tot ca tată adoptiv. Alți „candidați” la rolul de tată sunt Crethon și Alemon. Numele adevărat al tatălui nu-l știm, nu știm nici numele adevărat al poetului, poate *Melesigenes* („fiul lui Meles”), iar sensul numelui

³ Informația cu privire la Iosefus Flavius este din *Anthologia Palatina*, 1. 2. 12. Aceași idee și la Jean Pépin (1976 : 115).

⁴ Cu privire la culoarea „glaucă”, spun că în greaca veche *glaucoma/glaukos* înseamnă „verde”, iar în limba latină *glaucoma/glaucus* înseamnă „verzui-albastru” (e culoare albastră cu nuanță de verde, albastru-verzui).

Homēros este „Orbul”, doar lexiconul Suda îi spune „Ostaticul”⁵. Un alt prezumtiv tată al lui Homer are semnificativul nume *Dmasagoras* („acela care controlează adunarea”), încât unul este *Daemon* („deșteptul”), sau poate că tatăl este pur și simplu necunoscut, suntem cam (definitiv) orbi în privința aceasta. Identitatea mamei este la fel de fluidă, deseori este, ca și tatăl, anonimă, alteori este o femeie cu numele *Cretheis*, *Hyrneto* sau *Themiste*. Alteori are nume care prefigurează talentul poetic al fiului: *Eumetis* („vicleana”), *fica lui Euepes* („omul care compune versuri frumoase”), și aici orbecăim, nu e de mirare!

Fiul propriilor sale poeme a mai fost considerat Homer în Antichitate, ceea ce ar însemna că era fiul lui Telemach care era fiul lui Odiseu (sau era Homer fiul adoptiv al lui Phenius, bardul din Itacha). Până la urmă, „divinul Homer”, după cum îi spune Platon, poate fi considerat odrasla unui zeu anonim, cel mai adesea scos din anonimul de Apollo care-l zămislește cu o nimfă sau măcar cu principala muză, Calliope (Saïd 2011: 10-12).

Felurite etimologii ale cuvântului grec *homeros* au fost încercate. Poetul ar fi fost trimis la greci, mai precis trimis locuitorilor din Chios ori Colofon, sau poate la regele Persiei ca ostatic (*homēros*). *Homeros* mai înseamnă și „orb” în dialectul eolian vorbit în Boeția, Lesbos și alte câteva colonii. Mai trimite și la *homērein* („copil de trupă”, „însoțitor”). Cercetătorii moderni tind să uzeze de onomastica homerică în așa fel încât să reflecte rezultatul propriilor lor cercetări. Friedrich Gottlieb Welcker (1784–1868) e cel dintâi care derivă *Homēros* din *homou* și *ararisko* și care ar însemna „compiler” (*Zusammenfüger*). E urmat de Gregory Nagy pentru care *Homēros* înseamnă „acela care se potrivește cântecului”, iar Durante și mai apoi West leagă *Homēros* de *homarion* însemnând „adunare comună” a poporului, cu argumentul că acesta era tipul de situație în care se recitau poemele (Saïd 2011: 9–10)⁶. Oricum, poemele homerice „erau recitate sau cântate de aezi, care erau numiți *rapsozi*: cuvântul înseamnă «cusători», pentru că ei «coseau» la un loc, adunându-le în compoziții ample, diferite istorii, episoade răzlețe, inițial independente. [...]. În ținuturile Ioniei, de pe coasta Asiei Mici, unul din acești rapsozi – cunoscut sub numele de Homer, și de existența căruia grecii antici nu se îndoiau –, servindu-se probabil de poemele de dimensiuni mai scurte din ciclul troian cântate de aezi anteriori lui, a compus cele două mari poeme epice” (Drîmba 1984: 528).

Iată ce spune Petrarca despre moartea lui Homer în dialogul epistolar imaginar din *Antiquis Illustrioribus*: „impresionează și neliniștește sufletul celui ce citește ceea ce ai amintit despre sfârșitul tău. Cu toate că și la ai noștri a circulat acel zvon despre moartea ta și eu însumi, luându-mă după el, am scris undeva același lucru, era bine și, dacă-mi permiți, e bine, dată fiind incertitudinea care planează, ca despre tine și despre Sofocle să existe o părere mai bună decât aceea că cele mai devastatoare pătămiri ale sufletului, tristețea și bucuria, par să fi avut o putere asupra unor atât de divine talente” (Petrarca

⁵ Din biografiile homerice „s-au păstrat șapte: 1. *Pseudo-Herodot*; 2. *Pseudo-Plutarh*; 3. Proclous; 4 și 5 sunt biografii anonime păstrate într-un *Codex* de la Escorial; 6. o biografie anonimă aflată la biblioteca Vittorio-Emmanuele din Roma; 7. o notiță biografică din lexiconul bizantin Suda. Aceștia li se adaugă lucrarea anonimă *Întrecerea între Homer și Hesiod* scrisă, probabil, în sec. II p.C. În pofida diferențelor notabile dintre ele, biografiile prezintă elemente comune” – cf. Mihaela Paraschiv, note și comentarii la Epistola X – „Către Homer”, în Petrarca 2009: 382.

⁶ De văzut același lucru și în Graziosi 2002: 52. E de urmărit întreg capitolul 4: „Homer’s name and his place of origin”, p. 51–89.

2009: 355) (și pluralul, se va înțelege, trimite în text la moartea lui Sofocle). Ce zvon are în vedere Petrarca și ce „devastatoare patimi” sunt în joc? Zvonul că Homer ar fi murit de tristețe (în timp ce Sofocle ar fi murit de bucurie⁷). Ce știa Petrarca de la Valerius Maximus⁸? Știa ce a aflat din biografia atribuită lui *Pseudo-Herodotus* (cap. 35) și anume: „Nu este cunoscută chiar moartea lui Homer. Se crede că acesta, fiindcă nu putuse dezlega problema pusă lui de niște pescari din insula Chios, a murit de durere”. Ce nu cunoștea Petrarca era o lucrare a lui Pausanias (*Călătorie în Grecia*) în care acesta, „descriind pronaosul templului din Delphi, menționează efigia din bronz a lui Homer și oracolul primit de acesta, oracol care-l avertiza să se ferească de cimilitura unor tineri (X, 24, 2)” (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 385–386, unde apare și informația din *Pseudo-Herodotus*).

Acum urmează un izvor extrem de important. Este vorba despre fragmentul 76 atribuit dialogului (pierdut) aristotelic *Despre poeți*, iar sursa fragmentului o constituie Pseudo-Plutarh cu *Vita Homeri* (3–4). Ce spune Aristotel într-un fragment de 39 de rânduri din cea de-a treia carte *Despre poeți*? Spune că, pe vremea când Neleus, fiul lui Codrus (altul decât fiul lui Poseidon și al lui Tyro și frate geamăn al lui Pelias – n.m.), conducea această colonie ionică, o anume fecioară născută în insula Ios a rămas însărcinată cu un spirit companion al muzelor dansului (muza patroană fiind Terpsihora – n.m.). Când semnele sarcinii au devenit vizibile, s-a rușinat și a plecat la Aegina. Pirații care prădau zona prind fata și o duc la Smyrna, aflată atunci sub lydieni. Au făcut aceasta ca pe o favoare datorată lui Maeon, regele Lydiei și prieten al piraților. Regele se îndrăgostește de fată și se căsătorește cu ea. Fata naște la soroc, pe malul râului Meles. Maeon adoptă copilul, mama, Critheis, moare imediat după naștere, moare, nu după mult timp, și Maeon. Mai apoi, pe când lydienii erau asupriți de eolieni și decid să părăsească Smyrna, iar conducătorii îndeamnă pe toți cei ce vor să părăsească polis-ul să-i urmeze, Homer, copil încă, vrea să știe un singur lucru: pentru care motiv a fost numit „Homer” (*Homeros*) în loc de „Melesigenes”? Homer, devenit faimos, întrebă oracolul cine-i sunt părinții și de unde se trage. Oracolul răspunde: „insula Ios îi este patria-mamă, care-l va primi când va muri, dar să se ferească de cimilitura unor tineri”. Nu mult timp după aceea, mergând spre Theba la festivalul lui Cronos, Homer s-a oprit în insula Ios unde, așezat pe stânci, a văzut venind niște tineri pescari și i-a întrebat dacă prinseseră ceva. Aceștia, cum nu prinseseră nimic, ci doar se curățaseră de păduchi, i-au răspuns: „ceea ce am prins am lăsat, iar ceea ce nu am prins am luat cu noi” - [în alte variante: – „noi am aruncat tot ce am prins și am luat acasă tot ce nu am reușit să prindem”; „ceea ce am prins, am aruncat; ceea ce nu am prins, am păstrat. Ce am păstrat”? – n.m.]. Nereușind să dezlege respectiva cimilitură (*ainigma*) a cărei soluție era că tinerii pescari au aruncat în mare păduchia prinși și pe ceilalți i-au adus înapoi cu ei în

⁷ Valerius Maximus, în *Facta et dicta memorabilia* – IX, 12, 5 ne spune că Sofocle, „aflat deja la o vârstă înaintată, după ce participase la un concurs de tragedii, fiind îndelung preocupat de rezultatul nesigur al dezbaterilor juriului, când i-a fost adusă, în cele din urmă, vestea victoriei, a murit de bucurie”. Aristofan spune în *Broaștele* (v. 82) că „a trăit și a murit în aceeași bună dispoziție”, de unde, poate, și „legenda că a murit de răs” (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 387). Versul exact din *Broaștele* este: „Pe când Sofocle-i mulțumit oriunde”, în Aristofan 1956: 228.

⁸ „Informațiile lui Petrarca despre moartea lui Homer menționate și în *De remediis utriusque fortunae* (I, 64), par să provină din lucrarea lui Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* – IX, 12, 3, din capitolul intitulat *De mortibus non vulgaribus externorum*” (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 385).

haine, Homer ar fi murit „de descurajare” (*dia ten athymian*), iar locuitorii insulei l-au îngropat cu toată cinstirea, scriindu-i pe mormânt următorul epitaf: „pământul adăpostește aici o sacră persoană, pe divinul Homer, căpetenia eroilor” (Aristotel 1886: 79–81; Aristotel 1952: 76–77). Varianta *Certamen Homeri et Hesiodi* ne relatează că ar fi murit căzând pe o parte în noroi după ce a rătăcit trei zile căutând răspunsul la enigmă (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 385–386). Iar locuitorii din Chios îl onorau pe Homer „deși nu era concetățeanul lor” (Aristotel 2004: 273).

Aceasta este o altă formă a „tăcerii” lui Homer. Nimeni nu-i cunoaște cetatea de origine, toate cetățile și-l revendică, încât Homer e considerat „omul cu mai multe țări” – *polupatris*, un soi de stoic înainte de vreme, un *kosmopolitēs*. Smyrna, Colophon și Chios sunt cele mai vehiculate locuri de naștere. Intră pe listă și Argos, Micene, Pylos, Ithaca, ba chiar și Siria, pentru că eroii lui Homer, asemenea celor din Siria, nu consumau pește. O altă variantă, plecând de la cunoștințele de astrologie aflate în poeme, îl face născut în Chaldeea (Saïd 2011 : 12–14).

Încă o chestiune. Este vorba despre dialogul lui Platon – *Ion*, unde tocmai Homer e subiectul discuției dintre Socrate și rapsodul (era și poet, nici vorbă!, ca toți rapsodii) Ion. În dialogul *Ion* două înțelepciuni par a se confrunta: conștiința de sine socratică și posedarea poetică, zeița Atena și Dionysos, și Socrate compară entuziasmul poetic cu delirul dionysiac. Despre ce este vorba?

Rapsodul Ion (ocurența „ion” este participiul prezent de la *ienai* – „a merge”. Ion e mereu în trecere. Prin comparație, Socrate e un sedentar, încât stabilității lui Socrate îi opune Platon mobilitatea rapsodului) vine de la Epidaur unde a ocupat locul I în arta rapsodilor. Specialitatea lui este Homer. Specialitatea lui Socrate nu este niciuna! Ion susține că se pricepe doar la Homer, neștiind pe Hesiod sau pe Arhiloh. Socrate îl întreabă cum se poate pricepe la un poet și la altul nu de vreme ce esența poeticului este aceeași pentru toți! Reia o teză din *Apologia*, anume că darul lui Ion e de inspirație divină; operele rapsodilor nu sunt datorate artei lor ci puterii divine. Rapsodul tâlcuiește vorba poetului iar poetul pe aceea a zeului (Barfield 2011: 18) (*Ion*, 534 d). Există o posesie a poetului și rapsodului de către muza lui, alții sunt posedăți de Orfeu, Musaios sau Homer (cazul lui Ion). Socrate îi spune de altfel că nu arta ci puterea divină face din el un slăvitor neîntrecut al lui Homer. Și dacă în *Republica* numește Socrate pe Homer drept un interpret al poetului, apoi rapsodul Ion nu este altceva decât un interpret al interpretului (Barfield 2011: 19).

Treptat, Socrate dovedește lui Ion, care se laudă că știe tot Homer, că nu știe de fapt decât foarte puțin sau mai nimic din Homer. Pentru că, zice Socrate, Homer pomenește de strategi, de pescari, de cai, medici, sclavi, cârmaci etc. Or, fiecare dintre ei își cunoaște propria îndeletnicire. Meseria este o artă, iar arta este mijlocul de a cunoaște anumite lucruri. Numărul artelor este foarte mare și fiecare artă cunoaște lucruri pe care nu le cunoaște nici o altă artă. În final, Ion vede el însuși că nu știe nici măcar pe Homer iar Socrate îi spune la sfârșitul dialogului: „Așa că ai să alegi drept ce vrei să fii socotit de noi: de un om rău sau de un om divin”? Răspunde Ion: „Nu e totuna, Socrate. Căci e mult mai bine să fii socotit un om divin”. Și Socrate conchide: „Atunci asta e și darul cu care te alegi de la noi, Ion. Ești socotit ca un slăvitor al lui Homer, inspirat dar nu științific” (Platon 1993: 168) – (Socrate: „Așadar hotărăște-te cum vrei să treci în ochii noștri: vinovat sau inspirat de zei”? Ion: „Socrate, nu-i deloc totuna: cu mult mai frumos este să treci drept inspirat de zei”. Socrate: „Atunci să ai din partea noastră, Ion,

judecata mai frumoasă: că îl slăvești pe Homer nu stăpânind un meșteșug, ci inspirat de zei”) (Platon 1976: 542 b). Iar la începutul dialogului spune Socrate despre Homer că este „cel mai mare și mai divin dintre poeți” (Platon 1993: 153) sau, într-o altă traducere: „cel mai bun și mai zeiesc” (Platon 1976; 530 c).

Problema e locul de naștere al lui Ion, pomenit uneori ca fiind născut în Chios, adică tocmai locul morții lui Homer, ceea ce ar face ca lectura dialogului și personajul ca atare, Ion, să capete o altă semnificație, aproape una simbolică. Începutul dialogului ne spune însă că Ion ar fi fost din Efes. Aristotel ne spune că nu este din Chios, Diogene Laertios ne spune că este din Chios (Laertios 1997, I, IX, 120; II, V, 23; IV, VI 31; VIII, I, 8). Locuiește multă vreme la Atena, cunoaște pe Eschil, a fost prieten cu Sofocle, iar „un discurs al lui Socrate îi este dedicat” (Banu, Piatkowski 1984: 265) (tocmai dialogul omonim). Mai multe ne transmite Aristofan în *Pacea*, v. 832 ș. u.: Ion „s-a bucurat de multă faimă. [...] Se citează ca aparținându-i *Întemeierea* (Chiosului). [...] Era un mare erudit. Se spune că participând în Attica la un concurs unde a prezentat laolaltă un ditiramb și o tragedie, ar fi ieșit învingător și, ca semn de mare mulțumire, a trimis în dar atenienilor, vin de Chios” (Banu, Piatkowski 1984: 264–265). Posibil să fi fost tocmai concursul despre care este vorba la începutul dialogului *Ion* unde se spune că era din Efes! Oricum, Ion rămâne un personaj enigmatic în biografia socratică și aceasta cu atât mai mult cu cât Socrate nu se ferește de a-l lua peste picior! E o figură ambiguă Ion, când recită este posedat, este poet când comentează, este retor, nu doar recită Homer ci și comentează pe Homer. Ca poet se reclamă de la vechi inspirați și profeți, ca interpret/comentator face exegeza poemelor recitate. Nu știi dacă vine sau pleacă, nu întâmplător finalul dialogului (541 a) îl compară cu Proteu, divinitate marină care se mișcă mereu, se schimbă mereu pradă metamorfozelor (se poate transforma în leu, dragon, panteră, râu, copac, foc, apă). Socrate dimpotrivă, și-a găsit patria și se opune lui Ion precum conștiința de sine se opune entuziasmului și conștiința critică se opune conștiinței criticate pentru motivul simplu că nu poate rămâne în ea, asta dacă poate pătrunde acolo, caz în care *Ion* pare un eșec pentru Socrate, rapsodul nu e convins!

Tot din Chios este și Prodicos, personaj în *Protagoras* (Prodicos este autorul celebrului mit „Heracle la răspântie”, este creatorul studiilor despre sinonimie și în această calitate îl parodiază Platon în acest dialog). Era încă în viață în anul 399 când moare Socrate și, culmea!, „a murit la Atena, bând cucută, învinuit că ar fi corupt tinerii” (Banu, Piatkowski 1984: 334)⁹. Diogene Laertios ne spune că a dat lecții cu plată și că Platon îl numește în *Protagoras*, 316 a, „cel cu voce puternică” (Laertios 1997: IX, VIII, 50).

Până la urmă, vorba lui Horațiu libertul, acela din *Ars poetica*¹⁰, v. 359: – „mă indignez că și bunul Homer uneori dormitează” – *et idem indignor quandoque bonus dormitat Homerus; uerum operi longo fas est obrepere somnum* (în alte variante: *Quandoque bonus dormitat Homerus; interdum dormitat bonus Homerus; quandoquidem dormitat Homerus ealiquando bonus dormitat Homerus*). Oricum,

⁹ Cel puțin așa ne spune Philostratos în *Vitae sophistarum*, I, 12.

¹⁰ Și care *Ars poetica* nu este altceva decât titlul unei scrisori-poem de tip didactic scrisă în hexametri și adresată lui Lucius Calpurnius Piso, consul, și celor doi fii ai lui Piso care cochetau cu arta tragediei (*Epistula ad Pisones*). „Horațiu stăruie, în cuprinsul poemului, asupra problemelor artei scenice la Roma și asupra raporturilor ei cu teatrul grec” (Cizek 1994: 311). Este în fapt un tratat de poetică, un manual.

filologii alexandrini s-au bucurat, nevoie mare!, de intervenția lui Horațiu, asemenea și antonomaza! Drept urmare, Homer nu a existat. A existat însă un alt poet, tot orb și care purta același nume! și căruia „grecii îi vor rămâne credincioși” (Flacelière 1970: 85), asta e!, și nu doar ei, tot asta e, seamănă cu teoria chibritului¹¹, o chestiune foarte serioasă de altfel, și cu bine cunoscutul cosor al lui Moceanu din *Cel mai iubit dintre pământeni*, la fel de serioasă chestiune!

Astfel că analiștii din secolul al XIX-lea glumeau și spuneau cum că epopeile nu erau compuse de Homer, ci de altcineva care purta același nume. Acum, gluma e că teoreticienii oralismului susțin că epopeile sunt poezii fără de autor și nu puțini teoreticieni ai oralismului ar fi de acord cu aceasta!

Bibliografie

- Aristotel 1886: *Aristotelis Qui Ferebantur Librorum Fragmenta*, Collegit Valentinus Rose, Lipsiae, in aedibus B.G. Teubneri.
- Aristofan 1956: Aristofan, *Teatru*, („Pacea”, „Păsările”, „Broaștele”, „Norii”). Piesa *Broaștele* este tradusă de Eusebiu Camilar și H. Mihăescu, București, ESPLA.
- Aristotel 2004: Aristotel, *Retorica*, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftei, București, Editura IRI.
- Aristotle 1952: *The Works of Aristotle*, translated into English under the Editorship of Sir David Ross, Volume XII, Select Fragments, Oxford at the Clarendon Press.
- Arnold 1861: Matthew Arnold, *On Translating Homer: Three Lectures Given at Oxford*, London, Longman, Green, Longman, and Roberts.
- Barfield 2011: Raymond Barfield, *The Ancient Quarrel between Philosophy and Poetry*, Cambridge University Press.
- Borges 1969: J.L. Borges, *Las Versiones Homéricas*, in *Obras Completas*, 1923–1949, Barcelona: Emecé.
- Cizek 1994: Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, București, Societatea „Adevărul” S.A.
- Drîmba 1984: Ovidiu Drîmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Banu, Piatkowski 1984. Ion Banu, redactor coordonator în colaborare cu Adelina Piatkowski, *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Flacelière 1970: Robert Flacelière, *Istoria literară a Greciei antice*, traducere de Mihai Gramatopol, București, Editura Univers.
- Graziosi 2002: Barbara Graziosi, *Inventing Homer. The Early Reception of Epic*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Ionescu 1996: Nae Ionescu, *Opere*, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, vol. I, București, Editura Cartier.
- Iorga 1935: Nicolae Iorga, *Despre Homer*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”.

---

¹¹ Despre „teoria chibritului” povestește Mircea Vulcănescu în *Nae Ionescu așa cum l-am cunoscut*. Întâmplarea are loc cu prilejul examenului de docență al lui Nae Ionescu. „Al treilea a pus întrebări profesorul Gusti: despre problema individului. [...]. Drept răspuns, Nae Ionescu a luat de pe masă o cutie de chibrituri și, deschizând-o, a început să răspundă foarte serios: «Ce e un individ? Iată cutia asta de chibrituri. Dacă luăm din ea un singur chibrit, de pildă...». Și a continuat, serios, teoretizarea despre chibrit” (Vulcănescu 1992: 36–37). Un alt exemplu apare în *Cursul de teorie a cunoștinței*, când vorbește despre „caracteristicile lucrului” (Ionescu 1996: lecția XII).

- Laertios 1997: Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, traducere de C.I. Balmuș, studiu introductiv și comentarii de Aram M. Frenkian, ediție îngrijită de Bogdan Olaru, Iași, Editura Polirom.
- Nietzsche 1994: Fr. Nietzsche, *Noi, filologii*, traducere, studiu introductiv și note de Vasile Muscă, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Pépin 1976: Jean Pépin, *Mythe et allégorie. Les origines grecques et les contestations judéo-chrétiennes*, nouvelle édition revue et augmentée, Paris, Études augustiniennes.
- Petrarca 2009: Francesco Petrarca, *Antiquis Illustrioribus / Către mai vestiții înaintași*, ediție bilingvă, introducere, traducere, note și comentarii de Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea.
- Pippidi 1967: D.M. Pippidi, „Introducere” la Homer, *Iliada*, traducere în metrul original de George Murnu, studiu introductiv și note de D.M. Pippidi, București, Editura pentru Literatură Universală.
- Platon 1993: *Ion*, în Platon, *Dialoguri*, traducere de Ștefan Bezdechi, ediție îngrijită de Nicolae Râmbu, Iași, Editura Agora.
- Platon 1976: *Ion*, în Platon, *Opere*, vol. II, traducere de Dan Slușanschi și Petru Creția, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Platon 1976: *Protagoras*, în Platon, *Opere I*, traducere de Șerban Mironescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Saïd 1997: Suzanne Saïd, Monique Trédé et Alain Le Boulluec, *Histoire de la littérature grecque*, Paris, PUF.
- Saïd 2011: Suzanne Saïd, *Homer and the Odyssey*, English translation by Ruth Webb, Oxford University Press.
- Schramm Júnior 2014: Roberto Mário Schramm Júnior, *Homero – Prós e Contras: a Questão Homérica como um problema de tradução como uma Questão Homérica*, în „Caderno de Letras”, n° 23, Jul–Jan, p. 81–108.
- Smith 2014: Andrew M Smith, *Homeric Constructions: The Reception of Homeric Authority*, A Dissertation Presented to The Faculty of the Graduate School At the University of Missouri, Columbia, Professor David Schenker, Dissertation Advisor, teză susținută în decembrie 2014, © Copyright by Andrew M Smith.
- The Works of Aristotle* 1952: *The Works of Aristotle*, translated into English under the Editorship of Sir David Ross, Volume XII, Select Fragments, Oxford at the Clarendon Press.
- Varsos 2002: Jean Georges Varsos, *The Persistence of the Homeric Question*, thèse de Doctorat, Univ. Genève.
- Vulcănescu 1992: Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu așa cum l-am cunoscut*, București, Editura Humanitas.
- Weler 2014: Agostina Weler, *Qu'est-ce que la traduction? Sur trois traductions de La tâche du traducteur de Walter Benjamin*, în „Annuario de Literatura Comparada”, 4, p. 265–277.

About the „Homeric Questions” – The First Question

The three “Homeric questions” are: (1). Who was Homer? (2). Do the Homeric poems have one author or more? (3). By whom, when, where and how were the poems written? In this text I am interested mainly in the first question. The considerations I am going to make rise in the interval between the first and the second questions, but I am interested in the latter only insofar as it can answer the former. Homer, as we can see, leaves a lot of unanswered questions. The idea is very simple: even Homer cannot say anything about what he cannot feel, but can feel what he cannot say.